

УДК 378.663(477-25):94“1950/1954”

О. М. Кропиеко

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРОФІЛЮ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1950–х рр. (НА ПРИКЛАДІ ГОЛОСІЇВСЬКИХ ВУЗІВ М.КИЄВА)

На прикладі голосіївських вузів м.Києва проаналізовано діяльність сільськогосподарських вищих навчальних закладів в першій половині 1950-х рр. Відображені характерні тенденції в розвитку інститутів відповідно до зміни напрямів аграрної політики держави. Виділені аспекти навчального процесу, наукової діяльності, формування професорсько-викладацького складу, студентського контингенту, організації навчальної та виробничої практик. Детально розглянуто склад студентського контингенту Київського сільськогосподарського, лісогосподарського, ветеринарного інститутів. Окремо розглянуто питання формування професорсько-викладацького складу голосіївських вузів. Значна увага приділена практичній підготовці студентів – учбовій і виробничій практикам в навчально-дослідних господарствах.

Ключові слова: Київський сільськогосподарський, лісогосподарський, ветеринарний інститути, контингент студентів, навчальна діяльність, професорсько-викладацький склад, виробниче навчання.

Становлення і розвиток українських вищих навчальних закладів сільськогосподарського профілю в другій половині ХХ ст. відбувався в постійних реформ. Сама структура освіти, від нижчого до вищого рівнів, зазнавала значних трансформацій, пріоритетним стало поєднання загальноосвітнього принципу та професійної спрямованості. Завдання, які ставилися перед виробництвом в післявоєнний період, водночас стимулювали трансформації освітньої сфери. Навчальні заклади освіти готували фахівців для промисловості і сільського господарства з урахуванням положень, визначених Законами СРСР і УРСР, постанов і розпоряджень Рад Міністрів СРСР і УРСР, наказами міністерства освіти СРСР, Наркомзему УРСР. Відновлення діяльності навчальних закладів на території, звільненій від німецько-фашистської окупації, відбувалося за відсутності достатнього фінансування. Освіта, як і раніше, входила до групи галузей, які повинні були забезпечити розвиток визначених стратегічно необхідними для функціонування радянської системи важкої, видобувної промисловості, машинобудування. Вищі і середні спеціальні навчальні заклади виконували соціальне замовлення держави, готуючи фахівців необхідних спеціальностей і кваліфікації. В цьому контексті історія сільськогосподарських вузів другої половини ХХ ст. відображає характерні зміни в аграрній політиці держави; вона допомагає також усвідомити динаміку соціально-економічного розвитку України, її місце в системі СРСР.

Територіально вузи розміщувалися нерівномірно, основна їх маса була зосереджена в найбільших містах східних і південних областей, натомість у центральних і західних наявна кількість не забезпечувала потреб у фахівцях, в т.ч. для сільського господарства. Місто Київ, як столиця Української РСР, у післявоєнний період відновив свій статус науково-освітнього центру, проте розвиток вузів, як науково-освітніх осередків гальмувався з причини складної системи підпорядкування міністерствам та відомствам, тому потреби студентської молоді і викладацького складу розв'язувалися недостатньо оперативно, що негативно впливало як на розвиток самих вузів, так і на процеси в освітній сфері загалом.

У другій половині ХХ ст. освітня сфера перебувала в перманентному реформаційному стані, повністю залежавши від політики держави, зокрема в сфері сільського господарства. За умов відсутності чіткої, виваженої стратегії розвитку українського села, постійного експериментаторства вона стала однією із складових формування механізму державної експлуатації [1, С.43].

Процеси в освітній сфері УРСР стали предметом досліджень науковців, дослідників, які приділяли увагу в першу чергу аспектам формування кадрового потенціалу та ролі освіти в забезпеченні виконання тих завдань, які ставилися урядовими і партійними структурами СРСР і УРСР. В радянській історіографії 50-80-х рр. ХХ ст. міститься чимало даних, які дають уявлення про загальні проблеми розвитку та їх вирішення, ці дослідження, по-суті, віддзеркалюють ідеологічну складову розвитку освіти. Навчальна, наукова діяльність, формування професорсько-викладацького складу і студентського контингенту, соціально-побутова інфраструктура вузів сільськогосподарського профілю навіть сьогодні є малодослідженими; розглядаються не комплексно, а фрагментарно. Загальним питанням розвитку вищої і середньої професійної освіти в Україні у другій половині ХХ ст. присвячено монографії Аніщенко О.В.[6], Вовк Л.П.[2], Зайчука В.О.[3], Курила В.М.[7], Сворака С.Д.[4], Сігаєвої Л.С.[4], Черевичного Г.С.[5], наукові статті Майбороди С.В.[10], Пижикова А.В. [9], дисертаційні дослідження Васильчук Т.В. [11], Брехунець Н.С. [12], Сергійчук О.М. [13], Жабенка О.С. [14]. Формування кадрового потенціалу для сільськогосподарського виробництва висвітлюється в монографіях та дисертаціях Нікілева О.В. [15], Падалки С.С. [1], Романюка І.М.[16], наукових статтях Ніколаєць Ю.О. [18], Кучеренко Г.В. [17].

Окремі дослідження присвячені історії окремих навчальних закладів, зокрема Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституту [19], Львівському [20], Білоцерківському [21], Дніпропетровському [22] аграрним університетам, Полтавській державній аграрній академії [23]; в них достатньо повно відтворена історія повсякденності, яка відображає як окремі елементи навчального процесу, так і дає можливість

сьогодні змодельовати соціальний портрет студента і викладача сільськогосподарського вузу другої половини ХХ ст.

Проаналізувати характерні особливості розвитку освіти УРСР в післявоєнний період можна на підставі архівних і статистичних матеріалів. Значну джерельну базу в дослідженнях аспектів навчальної, наукової діяльності та розвитку соціальної інфраструктури закладів освіти складають законодавчі та нормативні акти (постанови, розпорядження) урядових органів влади СРСР та УРСР, які зберігаються в архівних фондах Центрального державного архіву вищих органів влади (ЦДАВО України), Центрального архіву громадських об'єднань (ЦДАГО України), обласних архівів, накази і розпорядження навчальних закладів.

На базі всебічного аналізу фактологічного матеріалу та архівних даних визначити характерні тенденції діяльності сільськогосподарських вузів, зокрема окремі аспекти навчального процесу, наукової діяльності, формування професорсько-викладацького складу, студентського контингенту, організації учбової та виробничої практик.

У другій половині ХХ ст. вищі навчальні заклади були складовою державної політики в сфері сільськогосподарського виробництва і виконували, в першу чергу, функцію підготовки необхідних кадрів для колгоспно-радгоспної системи.

Відбудова народного господарства, яка розпочалася після звільнення території УРСР від німецько-фашистської окупації та завдання, визначені для сільського господарства в період четвертої п'ятирічки, знайшли свій вияв і у сфері вищої сільськогосподарської освіти. Характерним для кінця 1940-х рр. стало відновлення діяльності більшої частини вузів, реконструкція їх навчальної та матеріальної бази, територіальне переміщення частини вузів, відновлення кадрового складу і контингенту студентів. Попри збитки, завдані в період 1941-44 рр., сільськогосподарські вузи активно включилися у виконання завдань, визначених для галузі сільськогосподарського виробництва.

Проте, незважаючи на потребу у фахівцях усіх галузей народного господарства, за п'ять повоеєнних років, їх кількість збільшилася всього на 6 і загалом становила сто шістдесят вузів різного напрямку [14, с.69]. Серед вказаної кількості вузів, сільськогосподарськими були тільки 18; набір до них, який би задовольняв потреби сільського господарства у фахівцях, було здійснено тільки у 1950 р. (він на 100% перевищував довоєнний) [15, с.89], але загалом кадрова проблема у сільському господарстві до кінця 1950-х рр. так і не була вирішена.

Територіально вузи розподілялися нерівномірно – найбільша їх концентрація була в найбільших містах – Києві, Харкові, Одесі. Саме ці міста в післявоєнний період стали значними освітніми центрами, тут навчалася значна кількість молоді, переважно іногородньої, що породило низку проблем соціально-побутового характеру, зокрема забезпечення житлом (гуртожитками) студентів та професорсько-викладацького складу. Ще одним наслідком диспропорції територіального розміщення стала нерівномірність забезпечення вузів викладачами з науковими ступенями та вченими званнями. В регіональних вузах відсоток професорів і доцентів, які забезпечували навчальний процес і, відповідно, науково-дослідну складову діяльності інститутів, був значно нижчим, ніж в означених. У 1946/47 н.р. із 8842 співробітників-викладачів ВНЗ професори складали 1102 чол., з яких тільки половина (609) були докторами наук; доцентами – 2524 (кандидати наук – 1575); старшими викладачами – 1656; асистентами – 3559 чол. [13, с. 107].

На початку 1950-х рр. в м.Києві функціонувало декілька вузів сільськогосподарського профілю, територіально розташованих на південній околиці, в Голосієво. Після повернення з евакуації, тут розмістилися Київський сільськогосподарський, Київський ветеринарний і Київський лісотехнічний інститути. Слід зазначити, що в цей час перед голосієвськими вузами постали питання, загалом характерні для вищих навчальних закладів того часу – відкриття нових спеціальностей, внесення змін в розподіл навчального часу на користь збільшення кількості годин на виробниче навчання студентів і введення в навчальні плани нових курсів, зміцнення навчально-дослідної бази, збільшення аудиторного і житлового фонду, відкриття заочних відділень при факультетах вузів; організація курсів підвищення кваліфікації.

Архівні фонди Національного університету біоресурсів і природокористування України, доповнені справами Центрального архіву вищих органів влади України, Центрального архіву громадських об'єднань України, Державного архіву м. Києва, ілюструють реалізацію постанов і розпоряджень Ради Міністрів СРСР і ЦК ВКП(б) і, відповідно, Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У.

Підготовка спеціалістів сільського господарства передбачала виконання завдань, визначених на з'їздах і пленумах ЦК ВКП(б) і КП(б)У щодо розвитку рослинницької й тваринницької галузей і впровадження механізації в сільськогосподарське виробництво. У Постанові Пленуму ЦК КП(б)У 10-13.03.1947 р. "Про заходи по виконанню постанови Пленуму ЦК ВКП(б) "Про заходи підйому сільського господарства в післявоєнний період" [24, с.182], обумовлено організацію широкої підготовки і перепідготовки кадрів з метою в найкоротший термін ліквідувати відсутність досвідчених і підготовлених кадрів в МТС, колгоспах і радгоспах. Певною мірою така потреба була зумовлена нераціональним використанням спеціалістів сільського господарства, коли велика їх кількість була занята не на виробництві, а займалася управлінськими справами. Це негативно відображалось на впровадженні передових прийомів в польоводстві і тваринництві; колгоспи не отримували своєчасної необхідної допомоги у справі організації свого господарства.

Для покращання кадрового забезпечення сільськогосподарського виробництва, на початку 1950 р. значно збільшилася підготовка спеціалістів вищезазначених напрямів і була посилена увага до їх практичної підготовки.

Перелік спеціальностей, визначених у додатку до постанови Ради Міністрів УРСР і ЦК КП України № 1548 від 2.10.1954 р. для сільського і лісового господарства, регламентував слідуючі напрями: ґрунтознавство – агрохімія, агрономія, плодоовочівництво і виноградарство, захист рослин, шовководство, зоотехнія, ветеринарія, землевпорядкування, механізація процесів сільськогосподарського виробництва, електрифікація процесів сільськогосподарського виробництва, гідромеліорація, лісове господарство.

Відповідно до складу Київського сільськогосподарського інституту входили факультети: механізації сільського господарства із спеціалізацією механізація процесів с.г. виробництва (використання тракторів і с.г.машин, ремонт МТП, механізація і електрифікація трудомістких процесів у тваринництві), електрифікації сільського господарства, агрономічний, плодоовочівництва. Київський ветеринарний інститут був однопрофільним навчальним закладом і готував фахівців тільки з однієї спеціальності. До складу Київського лісогосподарського інституту входили лісогосподарський, лісомеліоративний, механізації лісового господарства, механічної технології деревини, лісоінженерний (з 1954 р.) факультети.

У звітах голосіївських вузів цього періоду наведено статистичні дані щодо загального контингенту студентів, стану матеріально-технічної бази навчально-дослідних господарств, де здійснювалася їх учбова і виробнича практика.

У 1952-53 рр. в Київському ветеринарному інституті навчалася 806 чол. студентів (найбільше на першому курсі – 225 чоловік). За статтю чоловіків нараховувалося 577, жінок – 217 (на першому курсі – 68). Переважна кількість студентів закінчили десятирічні школи – 635; технікуми і ФЗУ – вп'ятеро менше (159 осіб).

Як і в довоєнний період, навчання у вузах сільськогосподарського профілю набуло популярності переважно у вихідців із сільської місцевості. Це було зумовлено вимогою мати виробничий стаж не менше двох років, а також тим, що рівень загальноосвітньої підготовки сільської молоді був значно нижчим, ніж міської. Переважна кількість студентів Київського сільськогосподарського інституту (417) були дітьми колгоспників, 81 – робітників і 52 – службовців [25, арк.15].

Контингент Київських лісогосподарського та сільськогосподарського інституту був удвічі більшим, ніж ветеринарного (відповідно 1714 і 1758 чоловік). Серед студентів жінки склали меншість (402 і 201). За етнічним складом переважали українці (у КСГІ – 1134).

Характерним явищем післявоєнного періоду була значна частка серед студентів учасників Великої вітчизняної війни; їх чисельність в трьох вузах становила 196 осіб, окремі були нагороджені орденами і медалями.

Відсоток відрахованих осіб з трьох інститутів був невеликим – менше 3%. Основною причиною для відрахування були систематичні порушення навчальної дисципліни, неуспішність, переведення в інші вузи.

Новою тенденцією з початку 1950-х рр. стало навчання в сільськогосподарських вузах студентів-іноземців. Випускниками КСГІ 1954 р. стали 7 громадян країн народних демократій [25, арк.19, 20].

По-суті, всі новації, які запроваджувалися в сфері освіти і сільського господарства знаходили своє відображення в навчальному процесі вузів та повсякденному житті студентів і викладачів.

“Цілинна кампанія” призвела не тільки до збільшення підготовки механізаторських та агрономічних кадрів у вищих і середніх навчальних закладах; значна кількість випускників була розподілена в РФСРР і Казахстан. Статистичні дані свідчать, що понад 80% випускників КСГІ 1954 р. було направлено на освоєння цілинних земель: в Алтайський край поїхало 31 інженер-механік, 5 інженерів-електриків, 11 агрономів, в Хабаровський край – 7, Тюменську область – 5 чол., безпосередньо в Казахстан було розподілено 150 чоловік [26, с.39].

На початку 1950-х рр. значна увага приділялася розвитку заочної і вечірньої форми навчання. Заочні відділення у КСГІ працювали на агрономічному факультеті, механізації і електрифікації сільського господарства, причому план набору на перший курс було перевищено майже наполовину – при плані 200 чол. (агрономічний – 100, МСГ – 75, ЕСГ – 25) зараховано 380 (агрономів – 108, голів колгоспів та їх заступників – 29, колгоспників – 31, механіків МТС - 63, керівників – 17 чол.). В цей період на заочних відділеннях факультетів КСГІ серед загальної кількості студентів (834 чол.) жінки склали близько 15%. Заочні відділи організувалися подекуди на значній відстані від київського центру. Один із них функціонував у м.Шпола Київської області, там провадилася підготовка агрономів [27, арк. 18].

Окрім організації денного і заочного навчання, відповідно до постанови Пленуму ЦК КП(б)У від 18 листопада 1950 р. [28, арк.25], при голосіївських вузах було організовано постійно діючі курси з підвищення кваліфікації спеціалістів сільського господарства – шестимісячні – для директорів МТС; тримісячні – для агрономів радгоспів; одномісячні – для спеціалістів, відібраних з промисловості для направлення в МТС, агрономів, спеціалістів контрольно-наслідних лабораторій, старших спеціалістів з сільськогосподарської пропаганди, голів колгоспів, механіків винрадгоспів. Проте план набору на ці курси виконувався на 70-80%. Причинами стали відсутність гуртожитку для курсантів, невиконання плану комплектування з вини організацій, які відряджають на навчання, запізнення слухачів на заняття [27, арк.18, арк.30-32]. Заняття проводились у другу зміну – з 14.45 до 22.15 год.

Навчальний процес забезпечували викладачі – професори, доценти, викладачі без вченого звання і ступеня (майже половина від загальної чисельності). За п'ять повоєнних років чисельність викладацького складу відчутно збільшилася, хоча у штатному розкладі існувала певна розбіжність між потребою і наявністю персоналу. Так, на 25 кафедрах КСГІ станом на 1950/51 н.р. наукові ступені і звання мали 105 викладачі, серед них доцентів – 26, кандидатів наук, в т.ч. історичних – 2, сільськогосподарських - 16, біологічних – 2, економічних – 3, технічних – 13, хімічних – 5, фізико-математичних наук – 2; професорів,

докторів нараховувалося 9 (в т.ч. четверо – сільськогосподарських наук) [29, арк. 212]. У Київському ветеринарному інституті також відчувався брак забезпеченості науково-педагогічними кадрами зі ступенями і званнями – штатним розписом було передбачено 72 одиниці, в т.ч. зав.кафедрами – 15 професорів (на 1.04.1951 р. тільки 14); із 10 в.о. зав.кафедрами доцентів, або т.в.о. зав.кафедрами ст.викладачів (тільки 9); із 13 передбачених штатним розписом доцентів кафедр забезпечено тільки 70%. Натомість існувало перевищення кількості викладачів без ступеня і звання. Наукові ступені докторів наук мали 11 викладачів, кандидатів – 27, вчені звання професорів – 32, доцентів – 12 чол. [30, арк. 2].

У середині 1950-х рр. одного викладача голосіївських вузів припадало 11 студентів, що було непоганим показником, якщо порівнювати з іншими вузами системи Міністерства освіти СРСР.

Значна увага в навчанні студентів приділялася виробничому навчанню, яке забезпечувалося за рахунок учбових і виробничих практик, причому якщо перша проходили в навчально-дослідних господарствах, то друга – безпосередньо на виробництві студентами 3-5-х курсів. У 1954 р. серед студентів факультетів КЛСГІ (лісгосподарського, лісомеліоративного, механічної обробки деревини, механізації сільського господарства) виробничою практикою було охоплено 692 чол. Місцями проходження практики були визначені лісгоспи і держрозплідники, меблеві комбінати, меблеві фабрики, ремонтні заводи, МТС, механізовані лісгоспи. Серед студентів, які проходили практику, на “відмінно” захистили звіти – 367, “добре” – 270, “задовільно” – 118, “незадовільно” – 0. Привертає увагу значна кількість екскурсій, відвіданих студентами під час проходження виробничої практики – аж 43 (найбільше проводилося для студентів факультету механічної обробки деревини – 30). Такі екскурсії на виробництво мали на меті ознайомити студентів із впровадженням нових технологій в сільськогосподарське виробництво.

Щодо учбової практики, то її студенти проходили на першому-другому курсі в навчально-дослідних господарствах. Графіки практики було побудовано з таким розрахунком, щоб кожний брав участь у польових роботах та на дослідному полі.

На початку 1950-х рр. у КСГІ існувало 4 відділення навчально-дослідного господарства – центральна садиба, яка розташовувалася на відстані 1 км від інституту; відділення “Теремки”, віддаленістю від учбової бази 6 км; відділення “Жуків Острів”; відділення “Круглик”. Їх загальна земельна площа нараховувала 658,2 га (в т.ч. 294 га орної землі). Профілюючими у відділеннях були польоводство, овочівництво, садівництво, тваринництво, рибицтво, бджільництво. На базі відділень було організовано учбову практику студентів 1 і 2 курсів агрономічного факультету (понад 500 студентів) і частково тут проходили практику студенти перших курсів інженерних факультетів [25, арк. 36]. У 1953 р. відмічалось, що урожай зернових та овочевих культур в учбово-дослідному господарстві не відповідав запланованому; причина – несприятливі кліматичні умови. У кращому стані перебувало тваринництво – вихід продукції молока на 1 корову було перевиконано (4392 кг, за планом – 4200); існувала значна кількість худоби (корів – 81, свиней – 118, овець – 18, коней – 38) і значна кількість молодняку (телят – 36, поросят – 112, ягнят – 12, лоша – 8). Незважаючи на невиконання плану з вирощування продукції рослинництва, у 1953 р. було отримано прибуток у 62 тис.крб.

Водночас існували суттєві недоліки, які заважали ефективному розвитку учбової бази господарства: невеликий розмір полів (від 3 до 22 га) – це робило неможливим застосування складних сільськогосподарських машин; центральна садиба господарства знаходилась в невідповідному стані; основні господарські будівлі (конюшня, корівня, свинарник) були непридатні для подальшої експлуатації, а це, в свою чергу, обмежувало можливості механізації і електрифікації окремих виробничих процесів.

Загалом відмічалось, що для повноцінного проходження учбової практики необхідно мати ще одне навчально-дослідне господарство з площею орної землі не менше 1200 га.

Віддзеркаленням рішень пленумів ЦК ВКП(б), постанов Ради Міністрів СРСР та наказу по МВО СРСР №718 від 6.05.1950 “О мерах по улучшению постановки обучения студентов института молочному делу”, стало збільшення годин для вивчення студентами, в тому числі, сільгоспінституту, курсу тваринництва [27, арк. 68]. В результаті заходів, вжитих керівництвом інституту було організовано і обладнано лабораторію і кабінет з молочної справи та пункт первинної переробки молока в навчально-дослідному господарстві, для чого виділено і відремонтовано приміщення, встановлено котел для підігріву води і молока, водопровід і злив, приведені до ладу маслобійня і холодительник, встановлено сепаратор на фундаменті.

Виконуючи постанови ЦК КПРС, Ради міністрів СРСР та вказівок МВО СРСР щодо насадження лісів та захисних лісосмуг, силами студентів було здійснено посів лісу в навчальному господарстві на площі 1 га, саду на площі 5 га, смородини та ягідників на площі 1,2 га, а також проведено підсадку дерев на лісосмугах на площі 1,2 га. Деканам було наказано залучити до посадки лісу, саду та лісосмуг студентів з таким розрахунком, щоб кожний відробив 10 днів на посадці лісу, саду, лісосмуг та по догляду за ними. Наслідком виконання цих розпоряджень стало упорядкування навколишньої території – силами співробітників та студентів інститутів було заготовлено значну кількість посадкового матеріалу і озеленено територію навколо 1, 2, 3 навчальних корпусів, профкорпусу і гуртожитку.

Сільськогосподарська освіта в післявоєнний період стала складовою аграрної політики держави, перебуваючи в умовах перманентного реформування. Завдання, визначені урядовими і партійними органами перед сільським господарством, віддзеркалювалися на навчальній складовій вищих навчальних закладів сільськогосподарського профілю, проте слабо відображалися на їх соціально-побутовій інфраструктурі. Незважаючи на недостатність фінансування, брак аудиторного та житлового фонду, проблеми з виробничою базою для практичного навчання та наукових досліджень, загалом можна констатувати динамічний розвиток голосіївських вузів впродовж періоду 1950-1954 рр. Власне, це зумовило, після їх об'єднання в Українську сільськогосподарську академію, міцну позицію в галузі

сільськогосподарської освіти. По-суті, УСГА стала “кузнею сільськогосподарських кадрів”, забезпечуючи потребу у фахівцях сільськогосподарського профілю не тільки УРСР, а й інших республік Радянського Союзу та країн т.зв. “народних демократій”. Таким чином, можна стверджувати, що сільськогосподарські вузи загалом, і голосіївські вузи м.Києва зокрема, в першій половині 1950-х рр. виконали те основне завдання, яке було поставлене перед ними урядовими і партійними структурами – дати сільському господарству фахівців, підготовлених на рівні тогочасних досягнень радянської науки.

Джерела та література

1. Падалка С.С. Аграрна політика в Україні: Формування, шляхи реалізації та соціально-економічні наслідки (друга половина 60-х -80-ті рр. ХХ ст.): дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст. наук / Падалка Сергій Семенович. – Київ, 2005. – 420 с.
2. Вовк Л.П. Історія освіти дорослих в Україні. Нариси. / Вовк Л.П. – К.: УДПУ, 1994. – 228 с.
3. Зайчук В.О. Проблеми підготовки кадрів у профтехучилищах сільськогосподарського профілю в Україні: 1969-1995 рр. / Зайчук В.О. – К.: Генеза, 1998. – 171 с.
4. Сворак С.Д. Народна освіта у західноукраїнському регіоні: історія та етнополітика (1944-1964 рр.). / Сворак С.Д. – К.: Правда Ярославичів, 1998. – 239 с.
5. Черевичний Г.С. Вища освіта в Україні на зламі епох (1985-1991) / Черевичний Г.С. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2002. – 123 с.
6. Аніщенко О.В. Професійна освіта і самореалізація жінок в Україні: історія і сучасність / Аніщенко О.В. – Ніжин: Наука-Сервіс, 2003. – 251 с.
7. Курило В.М. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / Курило В.М. – К.: Деміург, 2006. – 432 с.
8. Сігаєва Л.С. Розвиток освіти дорослих в Україні (др.пол. ХХ – поч. ХХІ ст.) / Сігаєва Л.С. – К.: ЕКМО, 2010. – 419 с.
9. Пыжиков А.В. Реформирование системы образования в СССР в период “оттепели” (1953-1964 гг.) / А.В.Пыжиков // Вопросы истории. –2004. – № 9. – С. 95-104.
10. Майборода С.В. Тенденції державної політики у розвитку освітньої галузі України (1950-1960) / С.В.Майборода, О.С. Жабенко // Збірник наукових праць УАДУ. – 2001. – Вип.2. – с.334-342.
11. Васильчук Т.В. Відновлення та розвиток вищої освіти в Україні (1943-1950 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.іст.наук / Тетяна Василівна Васильчук. - Запоріжжя, 2007. – 20 с.; Васильчук Т.В. Відновлення та розвиток системи вищої освіти в Україні (1943-1950 рр.): дис. на здобуття наук. ступеня канд.іст.наук. / Тетяна Василівна Васильчук. – Запоріжжя, 2007 – 272 с.
12. Брехунець Н.С. Навчальні заклади освіти України 50-80-х рр. ХХ ст.: історіографія: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.іст.наук / Ніна Сергіївна Брехунець. – К., 2006. – 19 с.
13. Сергійчук О.М. Вища школа України в умовах лібералізації суспільного життя (1953-1964 рр.): дис. на здобуття наук. ступеня канд.іст.наук / Олена Миколаївна Сергійчук. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – 229 с.
14. Жабенко О.С. Особливості й тенденції розвитку державного управління освітою в Україні (1946 – 2001 рр.): дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з державного управління / Олександр Вікторович Жабенко. – Київ, 2003. – 212 с.
15. Нікілев О.Ф. Виробнича інтелігенція українського села: творення соціальної верстви (середина 40-х – середина 60-х рр. ХХ ст.) / Нікілев О.Ф. – Донецьк: Дніпропетр. ун-т, 2004. – 208 с.;
16. Романюк І.М. Українське село в 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ ст. / Романюк І.М. – Вінниця: Книга-Вега, 2005. – 256 с.; Романюк І.М. Соціально-економічні та культурні процеси в українському селі в 50-ті – першій половині 60-х рр. ХХ ст. : дис. на здобуття наук. ступеня докт. іст.наук / Романюк Іван Миколайович. – К., 2006. – 412 с.
17. Кучеренко Г.В. Організація освіти сільської молоді у повоєнний період (1943-1950) / Кучеренко Г.В.// Український селянин. – Черкаси, 2010. – Вип.12. – с.87-90/
18. Ніколаєць Ю.О. Підготовка кадрів для сільського господарства в роки хрущовської відлиги / Ніколаєць Ю.О.// Український селянин. – Черкаси, 2006.- Вип.10. – с.80-84.
19. Алещенко М.І. Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут / Алещенко М.І., Бабинін В.В., Бахмат В.І. – Хмельницький: Поділля, 1994 – 70 с.
20. Дубляни: історія аграрних студій у спогадах 1946-1996 / [за заг.ред. О.Семковича] – Львів: Львівський державний аграрний університет, 1996 – 224 с.
21. Власенко В.М. Білоцерківський аграрний університет: від витоків до сьогодення / Власенко В.М., Стародуб О.В., Чернецький Е.А. – Біла Церква, 2005. – 224 с.
22. Дніпропетровський державний аграрний університет / [під ред. В.І.Шевманьова] – Дніпропетровськ: ТОВ “ЕНЕМ”, 2007. – 220 с.
23. Писаренко В. Полтавська державна аграрна академія. Історичний нарис (1920-2010) / Писаренко В., Аранчій В., Опара М. – Полтава: РВВ Полтавської державної аграрної академії, 2010. – 296 с.
24. Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. Т.2. 1941-1976 / [за заг. ред. В.І.Юрчука]. – К.: Політвидав України, 1977. – 1083 с.
25. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф.Р-27, оп.№19, спр. 1062 Звіт про навчальну роботу Київського сільськогосподарського інституту за 1953/54 н.р. на 148 арк.
26. Данильченко О.П. Вклад трудящих Української РСР в освоєння цілини/ Данильченко О.П., Рубльов С.О. // Український історичний журнал. – К., 1982. – Вип.2. – с.34-43.
27. Державний архів м.Києва – Ф. Р-357. – Оп.2. – Спр. 296. Накази №№1-96 директора інституту по основній діяльності і особовому складу за 1950 р. 3.01.1950-30.04.1950 р. на 242 арк.
28. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп.1. – Спр. 932. Протокол №8 Пленума ЦК КП(б) У 16-18 листопада 1950 р. на 48 арк
29. Державний архів м.Києва. – Ф. Р-357. – Оп.2. - Спр. 297. Накази №№97-191 директора інституту по основній діяльності і особовому складу за 1950 р. 4.05.1950-31.08.1950 р. на 252 арк.
30. ЦДАВО України. – Ф.Р-27. - Оп.19. – Спр. 1060. Звіт про навчальну роботу Київського ветеринарного інституту за 1953/54 н.р. на 115 арк.

Kropyvko O. M. The organization of educational process in agricultural higher education institutions in the first half of 1950s (using the example of Holiivski higher education institutions in Kyiv)

The activity of agricultural institutes of high school in the first half of the 1950s is analysed in the article using the example of Holiivski higher education institutions in Kyiv. Characteristic tendencies are reflected in the development of institutes according to the change of the directions of an agricultural policy of the state. It's specified that in the early 1950s requirements of student's youth and academic staff was solved insufficiently quickly, which negatively influenced both the development of higher education institutions and the process in educational sphere in general. The main attention is paid to aspects of educational process – opening new professions, introduction of amendments to distribution of teaching time in favour of increasing the number of hours at in-serve training of students, introduction to curricula of new courses, strengthening of educational and research base, increasing of auditorium and housing stocks, opening of correspondence departments at faculties of higher education institutions; organization of advanced training courses, scientific activities, formation of academic teaching staff, student body, organization of educational and industrial practices. The influence of new tendencies in education sector and agricultural sphere of educational activity and student's day-to-day activities and faculty members of Holiivski higher education institutions is analysed. It's in detail considered the structure of the student body of Kiev Agricultural Institute, Kiev Forestry Institute and Institute of Veterinary. Considerable attention is paid to practical training of students – the educational and industrial practices in instructional and research farms. It was concluded that despite chronic lack of funding, generally it is possible to ascertain the dynamic development of the Holiivski higher education institutions during the period of 1950 to 1954.

Key words: Kiev Agricultural Institute, Kiev Forestry Institute and Institute of Veterinary, student body, learning activity, academic teaching staff, in-service training.

Кропивко Е.М. Организация учебного процесса в высших учебных заведениях сельскохозяйственного профиля в первой половине 1950-х гг. (на примере голосеевских вузов г.Киева)

На примере голосеевских вузов г.Киева проанализирована деятельность сельскохозяйственных высших учебных заведений в первой половине 1950-х гг. Отображены характерные тенденции в развитии институтов в соответствии со сменой направлений государственной аграрной политики. Указано, что вначале 1950-х гг. потребности студенческой молодежи и преподавательского состава решались недостаточно оперативно, что негативно влияло как на развитие самих вузов, так и на процессы в сфере образования в целом. Основное внимание уделено аспектам учебного процесса – открытию новых специальностей, внесению изменений в распределение учебного времени в пользу увеличения часов на производственное обучение студентов, введению в учебные планы новых курсов, укреплению учебно-исследовательской базы, открытию заочных отделений при факультетах вузов; организации курсов повышения квалификации, научной деятельности, формированию профессорско-преподавательского состава, студенческого контингента, организации учебной и производственной практик. Анализируется влияние новых тенденций в сфере образования и сельского хозяйства на учебную деятельность и повседневную жизнь студентов и преподавателей голосеевских вузов. Детально рассматривается состав студенческого контингента Киевского сельскохозяйственного, лесохозяйственного, ветеринарного институтов. Значительное внимание уделено практической подготовке студентов – учебной и производственной практикам у учебно-исследовательских хозяйствах. Сделаны выводы, что, невзирая на хроническое недофинансирование, в общем можно констатировать динамическое развитие голосеевских вузов в период 1950-1954 гг.

Ключевые слова: Киевский сельскохозяйственный, лесохозяйственный, ветеринарный институты, контингент студентов, учебная деятельность, профессорско-преподавательский состав, производственное обучение.